

11 Corder T.M. Lowca Jelem. The geer Hunttek. – Waiszawa, 1983

12 Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Страсбург, Советы Европы, 2001. Русская версия, 2005. – 248 с.

ҒТАМР 16.01.11

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ АЙТЫЛЫМ ҮРДІСІНДЕ ІТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ

А.А. УАЙС, А.Қ. ЖҰМАҒАЛИЕВА

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Түйіндеме. Мақалада шетел тілін оқытуда ІТ технологияларды айтылым үрдісінде пайдаланудың фонетика, грамматика сабақтарындағы ерекшеліктері, ұтымды әдіс әрі құрал есебіндегі дидактикалық ойындарды сабақта қолданудың тиімді жолдары көрсетілген; ІТ технологияны айтылымды пысықтау сабақтарында қолдану тәжірибесімен бөліскен. Сонымен қатар авторлар айтылымға үйретуде республика мектептерінің тәжірибесінде кездесетін кейбір кемшіліктерге де назар аударып, соған байланысты өзіндік ұсыныстарымен бөліскен. Мақала «Шетел тілі» мамандығы студенттері, мектеп, колледж мұғалімдері үшін практикалық бағыттылығымен құнды.

Кілт сөздер: ІТ технология, айтылым үрдісі, лингвометодика, фонетика, фонология

Аннотация. В статье отражены особенности использования ІТ технологии в процессе обучения фонетики и грамматики иностранного языка, а также способы применения дидактических игр на уроках, как рациональный метод и эффективное средство. Авторы поделились опытом применения ІТ технологии при обучении произношению, также обратили внимание на некоторые недостатки, встречающиеся в практике школ республики, и в связи с этим поделились своими рекомендациями. Статья ценна для студентов специальности «Иностранный язык», учителей иностранного языка, школ, колледжей практической направленностью.

Ключевые слова: ІТ технология, произношение, лингвометодика, фонетика, фонология

Abstract. The article reflects the features of using ІТ technology in the process of teaching phonetics and grammar of a foreign language, as well as ways to use didactic games in the classroom as a rational method and effective tool. The authors shared their experience of using ІТ technology in teaching pronunciation, also drew attention to some shortcomings encountered in the practice of schools in the Republic, and in this regard shared their recommendations. The article is valuable for students of the specialty "Foreign language", teachers of a foreign language, schools, colleges with a practical orientation.

Key words: ІТ technology, pronunciation, linguistic methods, phonetics, phonology

Қазіргі қоғамның дамуына компьютерлік технологиялар қатты ықпал етуде. Бұл процестердің ажырамас және маңызды бөлігі білім беруді компьютерлендіру болып табылады. Уақыт бізден білім беру жүйесінің әлемдік ақпараттық білім беру кеңістігіне енуіне бағдарланған шарттарды орындауды талап етеді. Аталған процесс оқу тәрбие жұмысының педагогикалық теориясы мен практикасына оқыту технологиясының мазмұнына байланысты айтарлықтай өзгерістер енгізу арқылы жүзеге асады, ол өзгерістер өз кезегінде

заманауи техникалық мүмкіндіктерге сай келуі керек. Бұл үшін компьютерлік технологиялар біртұтас білім беру процесінің негізгі бағытына айналуы тиіс. Олар оқушылардың оқуға деген жалпы ынтасын, білімнің тиімділігі мен сапасын едәуір арттырады. Бүгінгі таңда оқу процесін ұйымдастыруға түбегейлі әсер ететін, оның мүмкіндіктерін барынша арттыратын орасан зор оқыту ресурстары бар жаңа техникалық құралдар пайда болды. Жаңа техникалық, ақпараттық, полиграфиялық, аудиовизуалды құралдар білім беру процесінің ажырамас бөлігі бола отырып, оған оқыту әдістер мен құралдарының бөлінбейтіндігі түрінде ерекшелік енгізеді. Бұл сапа қазіргі заманғы ақпараттық компьютерлік құралдарды қолдануға негізделген жаңа педагогикалық технологиялар туралы айтуға мүмкіндік береді.

Олай болса ІТ технологияларын қолдана отырып шешуге болатын лингводидактикалық мәселелердің негізгі түрлерін, яғни тілдік аспектілерді игеруде, сөйлеу әрекетінің сан алуан түрлеріне қатысты дағдылар мен іскерліктерді қалыптастыруда компьютерлік оқыту құралдарын қолданудың лингвометодикалық мүмкіндіктерін қарастырайық:

1) ІТ технологиялардың көмегімен фонетиканы оқыту кезінде айтылымды визуализациялау тәсілі жиі қолданылады. Мультимедиялық мүмкіндіктер үйретілетін тілдегі сөздерді тыңдауға, оны әркімнің қабылдау деңгейіне сәйкес бейімдеуге мүмкіндік береді, ал дыбысталу жылдамдығын реттеу 19 фразаны жеке сөздерге бөліп, сөздердің айтылуы мен жазылу емлесін бірден салыстыруға мүмкіндік береді. Микрофонды пайдалану және айтылымды автоматты түрде бақылау фонетикалық дағдыларды реттеудің тиімді құралы болып табылады. Компьютер аударма және фонетикалық талдауға арналған сөздердің тізімін ұсынады. Бақылау, өзін-өзі бақылау және түзету мақсатында оқушының айтқан сөзін немесе фразасын жазуға болады;

2) Грамматиканы оқытуда: ІТ технологияларды жоғары сатыдағы грамматика сабақтарындағы кез-келген тақырыпты өту барысында қолдануға болады. Материалды дұрыс орналастыру, түстердің сәтті дизайны, диаграммалар мен кестелерді тиімді қолдану, дауыстық сүйемелдеуді пайдалану (мысалдарды шет тілінде айту) студенттердің білімді оңай және тез қабылдауына көмектеседі, өйткені процеске рецепторлардың көп бөлігі қатысады. Сабақта уақыт үнемделеді және материалды тақтаға жазу қажеттілігі жойылады.

Қазіргі шетел тілін оқыту әдістемесінде дидактикалық ойындардың көптеген классификацияларын кездестіруге болады. Ойындар тапсырма түрлеріне, мақсаттары мен мазмұнына, өткізу уақыты мен ұзақтығына, күрделілік деңгейіне және т. б. сәйкес бөлінеді:

- сөздік ойындар (тыңдау, оқу және жазу);
- тілдік ойындар (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық);

Сөздік ойындары тілдік материалды практикада еркін қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, сабақта студенттер келіссөздер, телефон арқылы сөйлесу жағдайларын модельдей алады және осылайша алған білімдерін әртүрлі өмірлік жағдайларда қолдану мүмкіндігіне ие болады. Көптеген мұғалімдер барлық сабақтарды ойын түрінде құруға тырысады. Алайда, бұл 3-6 жас аралығындағы жас балаларды оқытқан кезде ғана тиімді болады, өйткені материалды ұсыну қызықты әрекет түрінде ұйымдастырылса, балалар жаңа сөздер мен сөз тіркестерін тез есте сақтайды. Ал жоғары сынып оқушыларымен және студенттермен сабақта ойын элементтерін басқа тәсілдермен кезектестіріп енгізу ұсынылады.

Ал тілдік ойындарға келетін болсақ, олардың көмегімен оқушылар грамматикалық материалды бекітіп, лексика мен ең маңыздысы айтылымды пысықтайды. Алайда еліміздің жалпы білім беретін мектептерінің (орта кәсіптік білім беретін мекеме, ЖОО) көпшілігінде осы мәселе ақсап отыр. Қазақстан Республикасы британдық ағылшын үлгісімен білім алатыны бәрімізге мәлім, бірақ көп жағдайда бұл ақпарат туралы мұғалімдер оқушыларды (студенттерді) хабардар етпейді және айтылу үрдісіне аса көңіл өлмейді. Ағылшын тілінің айтылу үрдісі екі түрге бөлінеді және осы тұста оқушылар мен студенттер бұл ақпараттан хабардар болып, қабылданған жүйеге қарамастан айтылымды таңдауға құқылы деп ойлаймын. Осындай кезеңдерден кейін ғана шетел тілін оқытудағы айтылу үрдісін дамыту үшін тілдік ойындар мен ІТ технологияларды пайдалану жолдарын енгізуге болады

Осылайша, ойын технологиясы білім беру процесінде маңызды рөл атқарады. Ойын тек оқушылардың белсенділігін арттырып қана қоймай, танымдық қызығушылықты оятады, сонымен қатар есте сақтауды жақсартады, сөйлеу іскерліктері мен дағдыларын дамытуға көмектеседі; ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, пәнге назарын шоғырландырып, танымдық қызығушылықты дамытады. Ойын оқушылардың пассивтілігін жеңудің бір тәсілі болып саналады. Ендеше, айтылымды пысықтауға арналған ІТ технологияларды қолдану тәсіліне арналған мына сабақ үлгісінен назар аударсақ:

Айтылымды пысықтау (Pronunciation Drill)

- Тапсырманың мақсаты:

- коммуникативтік құзыреттілікті дамыту: фонетикалық және фонологиялық дағдылар;

- кәсіби құзыреттіліктерді дамыту: кәсіби қызметте АКТ құралдарын пайдалану іскерлігі, оқытылатын тілдегі анықтамалық материалдармен жұмыс істеу кезінде қажетті жаңа ақпаратты табу, түсіну және басқаларға жеткізе білу қабілеті, АКТ құралдарын пайдалану біліктілігін дамыту;

- жүйелік құзыреттіліктерді дамыту: бірлесіп жұмыс істеу дағдылары мен іскерлігін, өз бетінше оқу үшін материалдарды таңдау және пайдалану білігін, жеке ерекшеліктері мен

қолда бар ресурстарды ескере отырып, мақсаттарына қол жеткізу үшін өзінің оқу қызметін ұйымдастыру іскерлігін дамыту.

- Білім алушылардың ИК-құзыреттіліктерінің деңгейі: қолданушы.

- Педагогтың ИК-құзыреттілік деңгейі: жалпы педагогикалық.

- Мобильді қосымшаларды пайдалану:

- Dragon Professional <http://www.dns-professional.com/>

- e-speaking <http://www.e-speaking.com/>

- VoiceFinger <http://voicefinger.cozendey.com>

- Tazti <http://www.tazti.com/>

- Техникалық шарттар: компьютер немесе мобильді құрылғы, интернетке кіру мүмкіндігі.

- Тілді меңгеру деңгейі: А1-А2.

- Тапсырманы тұжырымдау: тілді тану құралдарының көмегімен өз сөзіңіздің қысқа үзіндісін (2-3 минуттық дыбысталу) жазып алыңыз, дыбысталудың, екпіндердің, интонацияның дұрыстығын тексеріңіз.

- Тапсырманы орындау кезеңдері:

- тілді тану құралдарының көмегімен өз сөзіңіздің қысқа үзіндісін жазыңыз (2-3 минуттық дыбысталу);

- дыбысталудың, екпіндердің, интонацияның дұрыстығын тексеріңіз;

- түзету енгізіңіз, тағы бір рет жазба жасаңыз;

- үзіндінің екінші нұсқасында дыбыстардың, екпіндердің, интонацияның дұрыс айтылуын тексеріңіз.

- Жоспарланған нәтиже: фонологиялық және фонетикалық дағдыларды пысықтау (айтылу, интонация, кідіріс, редукция).

- Жұмысты ұйымдастыру: өз бетіндік, жеке.

- Орындалу уақыты: 15-20 минут.

- Бағалау критерийлері: фонетикалық және фонологиялық сауаттылық: дыбыстардың айтылуындағы фонематиканың, кідірістің, оқу шапшаңдығының, тұрақтылық пен автоматизмнің сақталуы, интонациялық контурды қолдану.

Қорытында айтқанда, ІТ технологияларды шетел тілін оқытуда қолдану - бүгінгі күннің басты талабы. Білім алушыларды (оқушылар, студенттер) тек қана кәсіби оқулықпен қана қызықтырмай, жасанды органы сезіндіру, білім деңгейін жетілдіру және сабақ форматын өзгеше көрсету мақсатында болашақ маман қарулануы қажет негізгі бағыттардың бірі болып табылады. ІТ технологиялары арқылы балалардың шетел тілінің айтылу түрлерін,

оның ерекшеліктері мен заңдылықтарын ажыратып білуі мұғалім тарапынан толық қамтамасыздандырылуы қажет деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. С.В. Титова, Цифровые технологии в языковом обучении: теория и практика [Текст] = Digital technologies in language classroom: theory and practice: монография / Титова С.В. - Москва: Эдитус, 2017. - 247 с.
2. И.Н. Айнутдинова, Инновационные технологии в обучении иностранным языкам в вузе [Текст]: интеграция профессиональной и иноязычной подготовки конкурентоспособного специалиста: настольная книга педагога-новатора / И. Н. Айнутдинова. - Казань: Казанский ун-т, 2011. - 455 с.
3. Э.К. Самерханова Цифровые ресурсы для организации образовательного процесса и оценки достижений обучающихся в дистанционном формате: обзор цифровых ресурсов для дистанционного образования / Э.К. Самерханова, Е.П. Круподерова, И.В. Панова. - Н.Новгород: Мининский университет, 2020. - 50 с.
4. Информационные технологии в образовании: Учебник / Под ред. Т. Н. Носковой. - СПб.: Издательство «Лань», 2016. — 296 с.

ҒТАМР 17.07.65

КӨРКЕМ ШЫҒАРМАДАҒЫ ТҮС КӨРУ ҰҒЫМЫ

Н.А. САМАЛБАЕВА

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Аннотация. Бұл мақалада қазақтың дәстүрлі мәдениетінде айрықша орын алған түс көру және оны жорудың түрлі ырымдары сонымен адамның ойлау табиғатын, оның жан жүйесіндегі түрлі алуан сезімдік құбылыстары туралы айтылып өтеді. Адамзат жаратылғалы бері өмір мен табиғат құбылыстарын танудың және оның құпия сырларына енудің неше түрлі талпыныстарын, қарапайым ережеге сүйенген ізденістерін жүргізіп келеді. Түс көру адамның барлық жан жүйесін танып білуге ықпал ететіндіктен, ғалымдар бұл тылсым көріністерді психологиялық құбылыс ретінде қарастырып келеді. Ал, Ә.Кекілбаев түс көруді тек психологиялық тұрғыда ғана емес, сонымен қатар мифологиялық, философиялық түрде қарастырады. Түс көру кезінде адамның санасы шеңберден шығып, шетсіз-шексіз әлемді игере біледі, сонымен қатар кеңістік пен уақытқа тәуелді болмайды. Мақалада Ә.Кекілбаев шығармаларындағы түс көру процестеріне тоқталатын боламыз.

Түйін сөздер: түс көру, психология, Ә.Кекілбаев, миф, көркем шығарма.

Аннотация. В данной статье речь пойдет о различных обрядах сновидения и его следования, которые занимают особое место в традиционной казахской культуре, а также о природе мышления человека, его